

10-дәріс

ҚАЗАҚСТАННЫҢ
АШЫҚ
УНИВЕРСИТЕТІ

ӘЛЕМДІК САЯСАТТЫҢ ЖАҒАҢДАЛУЫ. ХАЛЫҚАРАЛЫҚ Халықаралық құқық

Халықаралық құқық – бұл мемлекеттер арасындағы қатынастарды реттейтін заңдық принциптер мен нормалардың жүйесі. Халықаралық ұйымдар да халықаралық құқық субъектілері бола алады. Халықаралық құқық көздері халықаралық шарттар мен мемлекеттер таныған әдет-ғұрыптар болып табылады. Егеменді мемлекеттердің үстінде ұлттық биліктен жоғары тұратын билік болмағандықтан, халықаралық құқық мемлекеттер арасындағы құқық болып табылады.

Халықаралық құқық қағидаттары – бұл оның сипатын анықтайтын және халықаралық қатынастардың тұрақтылығына ықпал ете отырып, оның басқа нормалары мен институттары үшін тірек жасайтын негізгі нормалар. Олар халықаралық құқықтық тәртіптің іргетасы болып табылады. Халықаралық құқықтың негізгі қағидаттарын бұзу халықаралық қоғамдастықтың басқа да көптеген қатысушыларының құқықтары мен мүдделерін қозғайды. Қазіргі уақытта халықаралық құқықтың орталық бөлігі барлық елдер орындауға міндетті және халықаралық құқықтың қалған барлық нормаларына қатысты үстемдікке ие қазіргі заманғы халықаралық қатынастардың негізгі қағидаттарын қамтитын БҰҰ Жарғысы болып табылады.

Институт тәртібі

Халықаралық тәртіпке қол жеткізу үшін мемлекеттер халықаралық институттарды құрды. Адамдар институттар мен ұйымдарды жиі шатастырады, яғни өзара алмасушы екі терминді дұрыс қолданбайды. Халықаралық институттар әдетте «мінез-құлық рөлдерін белгілейтін, қызметті шектейтін және күтуді қалыптастыратын» нормалар, ережелер мен практикалар кешендері ретінде анықталады. Біріккен Ұлттар Ұйымы сияқты халықаралық ұйымдар қызметкерлері, бас кеңселері және фирмалық бланкілері бар жеке тұлғалар болып табылады. Халықаралық институттар қандай да бір ұйымдастырылған құрылымсыз жұмыс істей алады, мысалы, 1997 жылғы жер үсті миналарына тыйым салу туралы Оттавалық конвенция – бұл институт, бірақ оның бас кеңсесі жоқ. Дегенмен, көптеген институттар ұйымдастыру аспектілеріне жұмылдырылған. Дүниежүзілік сауда ұйымы (бұдан бұрын Тарифтер мен сауда жөніндегі бас келісім) – бұл өте күшті ұйымдастырылған құрылымы бар институт.

Көпжақты заңнама

Жалпымен қабылданған нормалар халықаралық құқықтың ерекше санаты болып табылады; олардың елдер қоғамдастығында осындай жоғары нормативтік мәртебесі бар, бұл олардың осы нормалармен келіскенінен тәуелсіз барлығы үшін міндетті болып саналады. Аумақтық юрисдикцияны, теңіз бостандығы мен мемлекеттердің дипломатиялық иммунитеттерін реттейтін ережелердің көбі жалпыға қабылданған болып табылады және олардың көпшілігі бейресми процестердің шеңберінде дамыды.

Келісім және заңды міндеттеме

Алайда екі нәрсе қазіргі заманғы халықаралық-құқықтық міндеттемелердің негізгі көзі ретінде келісім мәртебесін күрделендіреді. Біз атап өткеніміздей мемлекеттер ресми түрде келісілмеген ережелермен және негізінен, халықаралық жалпыға қабылданған құқық нормаларымен байланысты екенінен бастаймыз. Норма жалпыға қабылданған заң болып табылатындығын анықтау кезінде ғалымдар мен заңгерлер нормаларды жалпы сақтауға ұмтылады және «*opinio ius*» - мемлекеттердің нормаларды сақтайтынын мойындауы, өйткені ол өз алдына заң болып табылады. Екеуі де үнсіз келісімнің индикаторлары болып саналады, бірақ либерализм сыншылары тұжырымдағандай, үнсіз келісім — бұл нақты келісім емес және мінез-құлық нормаларымен келісілген негізде үнсіз келісімді экстраполяциялау қиындықтармен ұштасады. Екіншіден, келісім халықаралық-құқықтық міндеттемелердің негізгі көзі болып табылатындығы туралы идея философиялық көріністе аса қиын.

Институционалдық автономияның дискурсы

Институционалдық автономияның күшті дискурсы қазіргі халықаралық құқық институтының соңғы ерекше белгісі болып табылады. Жақында жүргізілген зерттеулердің ең қызықты қорытындыларының бірі, келіссөздердің қандайда бір сәтінде, әрекет студия қандай да бір дағдарысы кезінде аргументтердің түрлі типтері басым болатын саяси саладан құқықтық салаға ауысатыны жайлы саяси қайраткерлердің үнемі айтатындығы және түр көрсетуі болып табылады. Саяси салада, өз мүдделері мен мәжбүрлеу әдістері, тіпті олар жағымсыз болса да, заңды болып саналады, бірақ заң саласында бәрі әлдеқайда қиын.

Кітап: Әлемдік саясаттың жаһандануы. Халықаралық қатынасқа кіріспе

Дәріс: Халықаралық құқық

Мысалы, 2003 жылы БҰҰ Қауіпсіздік Кеңесі шеңберінде Иракқа қатысты америкалық стратегияларды салыстырыңыз, онда Вашингтон аргументтерінде мәлімдемелер пайдақорлыққа жақын, ал практикалар ашық түрде мәжбүрлі болған олардың Кеңестен тыс практикасымен қолда бар заңды негіздемелермен шектелген болатын.

Халықаралық құқық халықаралық тәртіпке жәрдемдесу үшін әзірленгенге дейін ол кейбір тәсілдермен шектелді: оның негізгі субъектілері мен агенттері мемлекеттер болды; ол мемлекетаралық қатынастарды реттеумен байланысты болды; және оның саласы тәртіп мәселелерімен шектелді. Жаһандық басқаруға ұмтылу халықаралық құқық ұлттықтан жоғары құқық формасына айнала ма деген мәселелерді көтере отырып, халықаралық құқықты жаңа салаларға бағыттады. Жеке тұлғалар және кейбір дәрежеде ұжымдық бірлестіктер халықаралық құқық бойынша субъектілер мен агенттердің мәртебесін орната отырып, халықаралық құқық бойынша құқықтар мен міндеттерге біртіндеп ие болады. Үкіметтік емес субъектілер халықаралық-құқықтық нормаларды әзірлеу мен кодтауда аса маңызды рөл атқарады. Халықаралық құқық көбінесе ішкі құқықтық режимдер мен практикаға әсер етеді, ал халықаралық құқықтық жүйенің нормалары тәртіп мәселелерімен шектелмейді. Халықаралық гуманитарлық құқықтың дамуына қарай жаһандық әділеттілік мәселелері халықаралық құқықтық тәртіпке енеді.